

A korszerű korszerűtlen nacionalizmusról

Dobrica Cosić

4.

A jugoszláv népek művészetének és kultúrájának eszmei tartalma és érdeklődési köre túlnyomórészt nemzeti jellegű, és nemzeti jegyekkel meghatározott. A nemzeti problémakör művészetünknek, de különösen irodalmunknak alapvető társadalmi jegye és alapvető tematikai meghatározója. Ebben van művészetünk ereje, és ebben vannak korlátai is; ebben van gazdagsága, de szegénysége is. A nemzeti szabadság sorsa egyben a jugoszláv kultúrák sorsa is volt és maradt. A társadalmi tudat egyéb megnyilvánulási formái, kivéve talán a vallási megnyilatkozásokat, s a társadalmi érdeklődés más nemei mindmáig sem honosodtak meg szélesebb körben és alkotóbb, hatékonyabb módon. Ez a tény, gondolom, rendkívül fontos a nemzeti kultúrák társadalmi-eszmei jellegének, valamint mai áramlataiknak és irányzataiknak ideológiai vizsgálata szempontjából. Ez a tény megfelelő humanista mércét igényel kulturális örökségünk valamennyi vonatkozásának megítélésében, és a jugoszláv kultúrák fiatalságának megértésére kötelez.

Valamennyi jugoszláv nemzeti kultúrában — mint egyébként is minden nemzeti kultúrában — meghatározott társadalmi és történelmi okoknál fogva jelen van a romantikus bálványozás komplexusa, a nacionalista értékmeghatározás, a nagy, elsősorban nyugat-európai kultúrák iránti alsóbbrendűségi érzés, a primitivista ellenállás a fejlettebb és gazdagabb kultúrákkal szemben. Vannak itt hazugságok, sovinizmusok, koholt nagyságok, tehetetlenségek és ezer más nyavalya, amelyeket eltűrünk, sőt eről-

tetünk is, csak azért, mert a „miénk”, mert „nemzeti”. Mindahány jugoszláv kultúrában mai nap is születnek és érvényesülnek olyan művek, amelyeknek formái nemzeti jellegükön kívül nincsen semmilyen más értékük, és az égvilágon senkinek sincs rájuk szüksége, hacsak nem a nacionalista propagandának. A nacionalizmus is közrejátszott abban, hogy egyik jugoszláv kultúrában sem jöttek létre hiánytalanul a feltételek a többi jugoszláv nép egész korszerű, kiváló minőségű alkotásának befogadására és meghonosodására. Valamennyi jugoszláv kultúrában az utóbbi években mind fokozottabban kifejezésre jut ugyanannak a nacionalizmusnak két válfaja. (Persze a nacionalizmus egyes változatai feltételes kategóriák, s csak azért határolok el őket, hogy ez a kivételesen bonyolult jelenség némileg hozzáférhetőbbé váljon az elemzés számára; az én vizsgálódásom kiinduló pontja mindebben elsősorban szociológiai, noha meggyőződésem szerint a szociológiai érvek nem merítik ki teljesen ezt a problémát.)

A nacionalizmus egyik válfaja, hogy úgy mondjuk, klasszikusan ellenforradalmi, hordozója a politikailag legyőzött, de a kultúrában jelenlévő, s az új körülményekhez alkalmazkodott burzsoá és klerikális értelmiség, s annak eszmei, született vagy fogadott gyermekei, akik lassanként már asszisztensekké és docensekké verekszik fel magukat, s immár személyileg is megteremtették az eszmei folytonosságot az apákkal, nagybácsikkal és apósokkal, akiket szocialista újságokban megjelenő nemzeti nekrológok kísérik a sírba.

A nacionalizmusnak másik, hogy úgy mondjam neoklasszikus válfaja a mai élet talaján születik, s az átmeneti időszaknak, a szocialista alakzatok ellentmondásainak, a múlt és az elmaradottság jelenlétének és hatásának, társadalmunk elégtelenül és egyenlőtlenül fejlett anyagi alapjának és a felépítmény klasszikus és nem klasszikus elmaradottságának, a jugoszláv nemzeti kultúrák egyetemes és viszonylagos szegénységének, elkészt és folytonosság nélküli fejlődésének sajátos kísérő jelensége. Ez a „korszerű”, „szocialista” nacionalizmus kísérő jelensége továbbá a nemzeti szabadságnak, a ki nem élt nemzeti jellegnek, a nemzetek fiatal államiságának, történelmi becsvágyának, annak a szenvedélynek, amellyel a nemzet minél előbb és minél mélyebben be akarja ásni magát a történelembe, hogy ezzel növelje a maga fontosságát. Ha nem vagyunk dogmatikusok, okkal állíthatjuk, hogy a nemzeti romantikának ez a megnyilatkozása, amely a csak most, forradalmunk által teljes politikai egyéniséget nyert népek nemzeti szabadságának fiatalságát jelzi, konstruktív erőforrás is lehet bizonyos történelmi adottságokban és a társadalmi élet bizonyos területein. A nemzeti romantikának ilyen, emberileg érthető megnyilatkozásai iránt, az ilyen, soviniszta és antiszocialista szándéktól és gondolattól mentes nemzeti idealizmus iránt köteles humanista megértést és testvéri elnézést kell tanúsítanunk.

A nacionalizmus jelentkezését kétségkívül jelentősen elősegíti a köztársasági centralizmus és partikularizmus is, az a „mi” nemzeti bürokráciánk, amely a maga külön érdekeinél fogva szembeszegül kultúránk szocialista közeledésével is. Ez a köztársasági bürokratizmus tudatosan és akaratlanul serkenti a nacionalizmus bizonyos megnyilatkozásait, hiszen saját létét is mindinkább csak a „nemzeti jellegre”, vagyis a nacionalista hangulatra alapozhatja, zsarolva vele és mögéje rejtözve.

5.

A jugoszláv konstellációban a szerb kultúrának külön eszmei helye és sajátos eszmei visszahatásai vannak. A szerb nemzetnek, amely a legszámosabb jugoszláv nemzet, amely elsőnek szabadult fel és elsőnek alakított

modern államot, amelynek politikai és felszabadító harcokban gazdag történelme van, de amelynek nevében elnemzetietlenítés és erőszakos beolvasztás is folyt, a szerb nemzetnek ilyen értelemben, a többi jugoszláv nemzethez viszonyítva, sajátos szerkezetű a nemzeti öntudata. A szerb nemzet az úgynevezett „történelmi jogokkal rendelkező nemzetek” kategóriájába tartozik, amelyek a kisebb és néprajzilag rokon népekkel szemben mindig kifejezésre juttatják az „egyesülés” irányzatát, de az egyesülést beolvasztásnak értelmezve. Ez a tény a szerb nacionalizmusnak jugoszláv keretekben a társadalmilag legveszélyesebb formát kölcsönzi. A szerb nacionalizmus látszólagos és szavakban hangoztatott „önzetlensége”, erkölcsének demagóg jellege megnehezíti a harcot ellene.

A szerb nacionalizmusnak gyakori formája ma a „jugoszlávság”; s ennek a „jugoszlávságnak” legtragikusabb következménye a tényleges és igazi jugoszlávság, az internacionalizmus egy formájaként felfogott jugoszlávság kompromittálása. A szerb „jugoszlávok” kisebbitik a különbségeket a jugoszláv nemzetek között, ők az egyesülésre szavaznak; de az egyesülés számukra egyenlő a saját nyelvük előjogainak kivívásával és a kisebb nemzetek beolvasztásával; az egyesülés nekik sohasem jelenti saját „szerbségüknek” túlnövését; az egyesülésbe ők csak „történelmi érdemeiket” és „államalkotó szerepüket” fektetik be. A szerb „jugoszlávok” buzgón ápolják saját „történelmi küldetésük” tudatát; mindig az „erős és egységes állam” mellett szállnak síkra; folytonosan „aggódnak” a többi nép boldogságáért és sorsáért; erkölcsi kötelességüknek tekintik, hogy az egyesítéssel boldogítsák a többi nemzetet; ők mindig az „államalkotást” választják a demokrácia rovására.

A mai szerb kultúra alkotó becsvágyában és abban a történelmi feladatában, hogy feltárja és tudatosítsa középkori civilizációnk kulturális értékeit, a XIX. század és az 1941. március 27. előtti korszak kulturális értékeinek mérlegelésében olykor megtalálhatjuk a nemzeti romantika, a „költői” szerbeskedés jeleit, olykor becsempészik a szerbeskedés nagyvási hóbortját. Egyes értelmiségiek a forradalom soraiból, egyébként szenvedélyesen elkötelezve a szocializmus győzelmének, a forradalom közvetlen és gyakorlati céljainak, az általános társadalmi és politikai körülmények folytán, az ideológiai szektások, akik a kultúrában pragmatista nézeteket vallanak, az antidogmatizmus és a közvetlen szocialista demokrácia születése szakaszában, a szabad alkotó tevékenység szakaszában, saját egzisztenciális, professzionális és intellektuális átigazodásuk szakaszában, belemerülve népük kulturális örökségébe és történelmébe, szemtől szembe kerülve azzal a kultúrával, amelyet azelőtt kevésbé ismertek és önhittent tiszteltek, kezdik felfedezni maguknak a kulturális múlt ismeretlen és objektíve jelentős, sőt gyakran igen nagy értékeit. Ezek az örömök és ezek a lelkesedések azonban nem mindig kellően kritikusak.

A szerb értelmiségiektől gyakran hallunk fölényes kijelentéseket a fiatalabb kultúrákról és a számbelileg kisebb jugoszláv népek kultúrájáról. Ezt a fölényeskedést természetesen a leggyakrabban esztétikával, a saját esztétikai nézeteik hirdetésének demokratikus jogával leplezik, és a szabad értékelés és ítélet jogával védelmezik. Egyes kritikusok a beogradi sajtóban fitymálóan viszonyulnak más nemzeti kultúrák művészi és kulturális megnyilatkozásaihoz és alkotásaihoz; egyesek a maguk külön „esztétikai mérveivel” elvitatják az értéket európai és világméretben is elismert művektől; egyes filmbírálok mércéi kezdetlegesen szurkoló jellegűek. Vannak, akik, pusztán azért, mert a polgárok legnagyobb része szerbhorvát nyelven beszél, állami privilégiumot követelnek ennek a nyelvnek, a többség jogán rá akarják kényszeríteni a többi nemzetre, kifakadnak a szlovén és a macedón nyelv, meg a nemzeti kisebbségek nyelvének de-

mokratikus szocialista jogai ellen. Észrevehető továbbá a humanista megértés hiánya a nemzeti egyéniség egyes történelmileg érthető romantikus megnyilatkozásaival szemben a többi jugoszláv nép kultúrájában, és erre ingerlékenyen reagálnak a maguk szerbségével. Nacionalista és szőrszálhasogató módon reagálnak a ljubljanoi, zagrebi, titogradi és szkopjei szőrszálhasogató nacionalizmusokra.

Mint ahogy a szerb nacionalizmus sovinizmust vált ki és szít a többi jugoszláv nemzetben, amellett, hogy előidézi a szocialista erők jogos és haladó ellenállását is ezekben a nemzetekben, éppúgy az ottani nacionalizmusok is bátorítják és táplálják a szerb sovinizmust. A szerb nacionalizmus bizonyos méretű fokozódását az utóbbi években serkentették a többi nemzeti kultúrában megnyilvánuló jugoszlávellenes jelenségek is.

A kispolgári nacionalizmus feléledése, a szeparatista kirohanások, a köztársasági partikularizmus és a jugoszlávellenesség — nem az unitarista jugoszlávsvágra, hanem a szocialista jugoszlávsvágra, az internacionalizmus formájaként értelmezett jugoszlávsvágra gondolok — a haladó erőkben kiábrándulást és felháborodást kelt, a nemzeti kultúrákat és a társadalmi életet kikezdő jugoszlávellenesség ideológiai megtűrése ellen. A jugoszláv népek forradalmárainak többet kell törődniök mindezzel, védelmére kelve az internacionalista eszmének és népeik szocialista méltóságának. Szövetségi államberendezésünk adottságaiban, amely valóra váltja és biztosítja a nemzetek egyenrangúságát és a nemzeti jelleg szabad kiélését, a társadalmi öngazgatás és a kommunarendszer adottságaiban, amely decentralizálta a forradalmi hatalmat, akkor, amikor ez a decentralizálás következetesen tovább folyik, és sikeresen leküzdi a nagyállami és centralista irányzatokat, úgy hiszem, nincs helye bármely jugoszláv nép bármely jugoszláv néptől való veszélyeztetettsége érzetének. Az efféle veszélyek kihangsúlyozása és felnagyítása, véleményem szerint, ma a nacionalista demagógia eszköze. Ezzel ejti foglyul a nacionalizmus az elmaradottakat és gyengéket, és ezzel szít sovinizsta gyűlöletet.

6.

A korszerű korszerűtlen nacionalizmus általános jegyeihez nem fölösleges vizsgálódásaink közben hozzácsatolni néhány szubjektív emberi mozzanatot is: a karrierizmust, a bürokrata világfelfogást, az alkotói tehetlenséget, a primitívizmust, dologtalanságot, az irigységet és gyűlöletet más kultúrák jobb minőségű alkotásaival szemben, az egyes nemzeti kultúrák alacsony produkciójának önző és konjunkturalis kihasználását, a visszaélést a népek történelmileg haladó nemzeti érzelmeivel, azt, ha a saját „árunk” nem bírja ki a jugoszláv konkurenciát és művünk nem állhat meg a maga lábán nemzeti címke és köztársaságunk politikai tényezőinek támogatása nélkül. A nacionalista kispolgárok, visszaélve a szocialista demokráciával, a politikai szabadság és a népek egyenrangúságának tényével, valamint a társadalmi-politikai rendszer demokratikusságával a nemzetek közti viszonyok területén, éppen a következetes decentralizálás folyamatában, éppen akkor, amikor a társadalmi öngazgatás rendszere mind demokratikusabb formákkal gazdagodik, kihasználva e rendszer fiatalságát és bizonyos mérvű ideológiai tunyaságát, ezek a nacionalista kispolgárok egyre szemtelenebbül tolnakodnak föl a „nemzeti harcosok” szerepében, sovinizsta hazugságokat terjesztenek, türelmetlenséget, megosztást és elidegenedést idéznek elő a jugoszláv népek között. Ezekre a „nemzeti harcosokra”, azaz a nacionalista kispolgárokra jellemző, hogy a „nemzeti érdekek” és a „nemzeti kultúra” védelmében sohasem beszélnek az osztályok

létezéséről, a munkásosztály osztályérdekeiről, a munkásoknak nemzeti há-
tárok felül emelkedő osztályszolidaritásáról; számukra nem létezik a
munkásosztály osztályöntudata és a nép szocialista öntudata.

Ezekhez csatlakoznak azok is, akiknek az internacionalizmus csak
olyankor jut eszükbe, amikor másoktól követelik, hogy teljesítsék irántuk
internacionalista kötelességüket; azok, akiknek a marxizmus csak akkor
jut eszükbe, amikor a szövetségi állami szervek és intézmények centraliz-
musa és bürokratizmusa ellen keresnek érveket; azok, akik csak akkor
vannak a bürokratizmus ellen, amikor a „beogradi” és „jugoszláv” bürok-
ratizmusról van szó.

7.

„Mindenki a maga portáján, legelőször”. Nem győzöm ismételni ezt az
elvet. Azért, mert ez valóban demokratikus alapelv az internacionalista
öntudatért, a szocialista jugoszlávságáért folytatott harcban; azért, mert ez
az elv biztosítja a nacionalizmussal való leszámolás hatékonyságát, mert a
nemzeti öntudat a társadalmi tudat legkönnyebben sebezhető, legérzéke-
nyebb válfaja, mert igen nehezen viseli el a „saját”, s még nehezebben az
„idegen” bíráló szót; azért, mert az internacionalizmusunkba vetett bizal-
munkat nem alapozhatjuk csupán internacionalista szólamokra és elmé-
letileg „helytálló” állásfoglalásra, hanem csakis a saját kultúránkban al-
kalmazott antinacionalista *gyakorlatra* és antinacionalista *tettek*re; azért,
mert a saját nemzeti kultúránkban észlelt nacionalista jelenségek elleni
harc nyújt erkölcsi jogot arra, hogy eszmei síkon nemcsak mint saját
népünk szocialista érdekének képviselői, hanem mint az egész Jugoszlávia
szocialista érdekének szószólói léphessünk fel. Aki nem teszi magáévá és
gyakorlatilag is nem alkalmazza a „mindenki a maga portáján, legelőször”
elvét, nincs erkölcsi és ideológiai joga arra, hogy internacionalistának te-
kintse magát, s nem védelmezheti saját nemzeti kultúrájának szocialista
értelmét és szocialista tartalmát sem; aki a saját nemzeti kultúrájának el-
ismertetéséért harcolva nem veszi tekintetbe annak jugoszláv értelmét és
feltételezettségét, az elárulja saját nemzetének és kultúrájának jövőjét is;
aki a maga nemzeti öntudatát nem azonosítja a szocialista öntudattal,
amely elsődlegesen osztályjellegű, vagyis forradalmi, vagyis internaciona-
lista, vagyis jugoszláv, az nem forradalmár. Tekintet nélkül politikai élet-
rajzára és kinyilatkoztatott álláspontjaira; aki a saját nemzeti kultúrájának
szabad fejlődését nem úgy értelmezi, mint az illető kultúra nemzeti kor-
látainak és a kapitalista korszak eszmei jegyeinek levetkőzését, az burzsoá
világfelfogást képvisel; aki ma nemzete kulturális tevékenységének törté-
nelmi és társadalmi értelmét nem a többi jugoszláv néppel s azon túl, a
világ valamennyi népével való szocialista közeledésben látja, az hagyomá-
nyos zugnacionalista és reakciós; aki társadalmi-politikai adottságainkban,
a kulturális élet és a kultúrpolitika önálló nemzeti és köztársasági irányí-
tásának adottságaiban, a társadalmi öngazgatás adottságaiban, a szövetségi
intézmények minden hibájára és mulasztására nemzeti komplexussal rea-
gál, csak politikai rövidlátását és korlátoltságát árulja el; aki bármivel és
bármiben megsérti a jugoszláv népek nemzeti jogait és megszegi a demok-
ratizmust a nemzetek közötti kapcsolatokban, az nem szolgálja a szocializ-
mus és Jugoszlávia érdekeit.

Mindemellett, a „mindenki a maga portáján, legelőször” nem meríti
ki az internacionalizmusért és a szocializmusért folytatott harc egész ható-
körét, sem jellegét. Az internacionalizmusért folytatott harc tartósan ma-
gában foglalja annak a jogát és szükségét, hogy a marxista és a kommu-

nista harcba szálljon a burzsoá és kispolgári önzéssel bárhol a világon, mindenütt, ahol az felüti a fejét. A szocializmus nem tekinthető semmilyen nemzeti programnak. A szocializmus nemzetközi program, a világ munkásosztályának és a világ haladó erőinek erőprogramja. Véleményem szerint megvannak az objektív adottságok ahhoz, hogy kulturális életünkben is egységes jugoszláv ideológiai front jöjjön létre. Ez a front politikailag létezik, főleg Jugoszlávia vezető politikusai tartják fenn, viszont a kultúra jelentős aktivista erői a köztársasági sáncokba ásták be magukat. Szocialista rendszerünk ereje, a szocialista valóság, népeink társadalmi tudatának színvonala, úgy hiszem, van olyan, hogy a rossz és a visszaható elleni harcot kötelességnek és kiváltságnak tekintsek mindazok, akik elkötelezték magukat a jövőnek.

8.

Sem a *Telegram*nak adott válaszomban, sem az eddigiekben nem beszéltem explicite a centralizmusról és a centralista törekvésekről, nem azért, mintha úgy gondolnám, hogy általában a centralizmus, de különösen a nagyállami centralizmus nem veszélyezteti a nemzetek szabadságát és önállóságát, a nemzeti társadalmi élet demokratizmusát s az egyenrangúságot, nemzetek közti és köztársasági viszonylatban. Viszont azzal, hogy sikraszálltam a nemzeti kultúrák szabad és önálló fejlődéséért, implicite állást foglaltam a centralizmus és unitarizmus ellen is. Azzal, hogy sikraszálltam a nacionalizmus mint a köztársaságok közti fokozott kulturális együttműködés eszmei akadályá ellen, implicite állást foglaltam az unitarista jugoszlávság ellen is, mert ez nem egyéb, mint a nacionalizmus megnyilvánulási formája. Nem azért „siklottam át” az unitarista-centralista irányzatok fölött, mintha azt gondolnám, hogy ezek az irányzatok nem veszélyesek a jugoszláv népek szabad és önálló fejlődésére, testvériségére és egységére, vagy mintha azt gondolnám, hogy ilyen irányzatok nem is léteznek. Mindahány eddigi „átsiklásom” az unitarizmus és a centralizmus fölött abból a meggyőződésemből eredt, hogy társadalmi-politikai rendszerünk átalakulása közben a szocialista tartalmak olyan szintjét valósította meg általában a társadalmi viszonyokban, de különösen a nemzeti problematika megoldásában, hogy a történelmi csata a bürokrata centralizmus és a szocialista demokrácia között, a nagyállami jugoszlávság és a szocialista jugoszlávság, illetve a marxista politika és gyakorlat között történelmileg eldőlt a jugoszláv munkásosztály javára, a jugoszláv népek javára. Úgy érzem, hogy tekintet nélkül a még meglévő centralista ellenállásokra, tuljutottunk azon a helyzeten, amikor társadalmunk forradalmi átalakítása síkján a nagyállami centralizmus és a szocialista demokrácia között dőlt el a „ki kit” és a „vagy-vagy” kérdése. Persze a társadalmi öngazgatással és a szocialista demokráciával szemben van és lesz bürokrata ellenállás mindaddig, amíg az új rendszer nem nyer döntő anyagi-gazdasági igazolást, indokoltágot és erőt, mindaddig, amíg nem csúcsosodik ki még erőteljesebben és gazdagabban a szocialista demokrácia anyagi léte, mindaddig, amíg, ettől függően, még inkább ki nem fejlődik a szocialista társadalmi öntudat. Természetesen, nagyállami centralista irányzatok vannak és lesznek mindaddig, amíg a társadalmi öngazgatás és a kommunális rendszer szocialista és demokratikus gyakorlata és következetessége nem fosztja meg őket politikai értelmüktől és társadalmi hatásuktól. Mindaddig, amíg bármilyen objektív adottság lehetővé teszi a nagyállami bürokrata centralizmus megnyilvánulását, mindaddig, amíg a nagyállami centralista irányzatok veszélyeztethetik a köztársaságok és a társadalmi

önigazgató szervek önállóságát a kultúrpolitika vezetésében — a nemzeti kultúrák fejlesztése és irányítása, a centralizmus elleni ideológiai harc nélkülözhetetlen; ez internacionalista kötelességünk.

Am semmilyen szocialista elv sem adhat jogot arra, hogy komolyabb okok nélkül túlméretezzük és felfűjjük a nemzeti kultúrák veszélyeztettségét az unitarista és nagyállami vámpirok részéről. Ezt a veszélyt mindinkább a nacionalista kispolgárok, szeparatisták, partikularisták, a jugoszláv népek egységének és testvériségének ellenségei találják ki és fűjják fel. A nagyállami centralizmus elleni harc mögött az utóbbi időben mind gyakrabban nacionalizmus és köztársasági bürokratizmus bújik meg; így aztán az anticentralizmusból a nacionalista kispolgárok és bürokraták demagógiája lesz. Társadalmi fejlődésünknek ezen a szakaszán és ebben a konstellációban, amelyre komolyan hatnak a mai nemzetközi viszonyok tényezői is, egyre inkább úgy érzem, hogy szocialista valóságunk és nemzeti kultúránk központi antiszocialista irányzata épp a nacionalizmus, és hogy ez a nacionalizmus a legfőbb eszmei ellensége a jugoszláv nemzeti kultúrák fokozottabb együttműködésének és szocialista közeledésének. Amikor a nemzeti kultúrák jelen eszmei és társadalmi konstellációjában a nacionalizmusra helyezük a fő hangsúlyt, a forradalmi és marxista következetesség megköveteli, hogy ne becsüljük le egyik rosszat sem, tekintet nélkül arra, hogy minden konkrét helyzetben tudnunk kell, hova mérjük a „fő csapást”.

Az utóbbi években a nacionalisták, szeparatisták és partikularisták dühe fölcsap minden szóra és gondolatra, amely a jugoszlávságot érinti. Azon nyomban, a „nemzeti szabadság nevében” és „a köztársaságok nevében” pattogni kezdenek a rágalmak: „ez Petar Živković jugoszlávsága”, „ez nagyszerb megnyilatkozás”, „ez szerb hegemonizmus”. Egyszerűen ki akarják átkozni a jugoszlávságot. Az utóbbi években a nacionalista kispolgárok nyomban és ingerülten megtámadnak minden eszmét és akciót, amely a nemzeti érdekeknek a jugoszláv szocialista államközösség érdekeivel való kiegyenlítésére és egybehangolására irányul, minden arra vonatkozó követelést, hogy tartsák be a demokratikus fegyelmet a szövetségi állami szervek és intézmények irányában, minden intézkedést, amely megköveteli az internacionalista kötelességek teljesítését a szövetség keretében: „Ez nagyállami centralizmus!” Gyakran a föderalizmus forradalmi társadalmi-politikai rendszerét is azonosítják a nagyszerb burzsoázia és az annak szolgálatába szegődött Korošcecek és Spahók centralizmusával, gyakran az ötágú csillag föderalizmusát nem akarják megkülönböztetni a kétfejű sas centralizmusától, a Szövetségi Népszkupstina és a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Vezetőségének Beogradját a királyi székhely Beogradjától.

9.

Még néhány közismert szót a jugoszlávságról. A jugoszlávságról, amely társadalmi, s nem nemzeti kategória; a jugoszlávságról, ami társadalom, és nem nemzet; a jugoszlávságról, amely egyértelmű a következetes föderalizmussal; a jugoszlávságról, amely nem tagadja a nemzeti önállóságot és a legkevésbé sem teszi kérdésessé a nemzeti szabadságot. Nekünk a jugoszlávság — az internacionalizmus formája, a jugoszlávság — az egyenjogú és szabad népek szocialista közössége, egy népközösség, amelyben nincs senkinek semmilyen nemzeti előjoga, a jugoszlávság — a népek és emberek szocialista közeledésének és egyesülésének szabad folyamata, a

jugoszlávság — a világintegráció és planétánk szocialista civilizációja kialakulásának történelmileg elkerülhetetlen folyamatának része, a jugoszlávság a nemzeti-közösségi és személyi egyéniség szabad demokratikus megvalósulásának társadalma.

Történelmi feladatunk az, hogy olyan anyagi és társadalmi körülményeket és olyan civilizációt hozunk létre, amelyben Jugoszlávia népei nem azért élnek együtt, mert erre az imperialisták, a kizsákmányolók és hegemónisták létezése kényszeríti, még csak nem is elsősorban azért, mert a jugoszláv közösség egzisztenciális és nemzeti létük impretivusa, hanem azért, mert Jugoszlávia mint a népek testvéri szövetsége és a szabad termelők társadalma a legtöbb jóságot, emberséget, szeretetet, örömet és szépséget nyújthatja valamennyi polgárának. A jövőt nem szabad úgy felfognunk, és nem is akarjuk úgy felfogni, mint ítéletmondást az eddigi történelem fölött; jövőnket nem alapozhatjuk a talaj, a földrajzi helyzet, a szegénység és a kis számok átkára. A jövő jugoszlávsága nem lesz az „egyedüli út”, az „egyedüli lét”; a jövő Jugoszláviája csak a népek és emberek közösségének szabad, demokratikus és önkéntes választása lehet. A lét-kényszer jugoszlávsága, az a jugoszlávság, amely a kapitalista Európa s a német imperializmus és revansizmus korszakának államalakulataként jött létre, az a jugoszlávság, amelynek politikai tudata a háborúkból, megszárlásokból, az elnemizetietlenítés, a kivándorlások, a nyomor valóságából fakadt — ez a jugoszlávság a burzsoá, elaggott, konok történelem kategóriája. Nekünk, a mai nemzedékeknek, nincs módunkban, s nem is kötelességünk, de nem is kell a 2061. év polgárainak politikai boldogságával törődni. A legtöbb és ugyanakkor a legkevesebb, amit mint forradalmárok ma megtehetünk az, hogy a keletkezésben lévő és általunk is épített szocialista civilizáció alapjaiba, a kialakuló társadalmi és emberei viszonyokba, nemzeteink és népeink viszonyába beépítsük az egyenjogúság és szabadság elveit. Ezeknek az elveknek a nemzetek közti viszonyban mindig az első helyen kell állniuk. A jugoszlávság nem irodalmi eszmény és idillikus álmódosítás a testvériségről; a jugoszlávság az internacionalista elvek megvalósításának gyakorlata egész társadalmi életünkben és annak minden vonatkozásában. Ez a népek közeledése, a minden téren érvényesülő szabadság és egyenjogúság révén, közeledés a mindenki javát és érdekét szolgáló együttműködés révén. Ez az emberek tényleges testvérisége, az emberi munka felszabadítása és az integrális emberi egyéniség kialakítása révén. Mert csak a minden szempontból független és szabad ember, csak a mindenben egyenjogú ember, csak a senkitől sem veszélyeztetett ember szerethet őszintén, csak az ilyen ember lehet minden embernek a testvére.

Ács Károly fordítása

Cosic múlt számunkban közölt vitacikkének befejező része ez. Következő számunkban közöljük Dušan Pirjevec választát.